

szadik század életfilozófiáinak perspektívájából vizsgálja a technológia elméleti problémáit. Ezzel nemcsak új tudományos megközelítést valósít meg, de mintegy akaratlanul találkozik a globalizációban élő mindennapi tudat technológiáról alkotott nézeteivel is. *Nico Stehr* az információs korszak technológiához kapcsolt társadalmi elméleteiről ad egy igen részletes áttekintést. A mához érve és a jövőre tekintve amellet érvel, hogy a tudástársadalom fejezi ki korszakunk társadalmának lényegét, mert a tudás mint a társadalmi akciókhoz szükséges kapacitás válik valószínűsítő erővé technológia és hatékony emberi közreműködés formájában. Ennek ellenére nem gondolja azt, hogy a tudástársadalom az egyedüli társadalmi modell a globalizáció korában, hanem csak a modern társadalmak egy modellje, ami egyféle megfejtése a mai világállapotnak. *Hans-Peter Söder* szerint a web és a kibertér mint kiterjesztett realitás a globális tudástársadalmon is túlmutathat. A poszt- és a transzhumanizmus témakörök globális fellépése arra hívja fel a figyelmet, hogy a humanizmus tartalma is megváltozhat a jövőben, ha az ember-gép viszonylat például koorganizáció jelleget ölt. *Rob van Kranenburg* az internet, a kiterjesztett realitás és a dolgok internetje mint új technológiai eszközök megjelenésében látja a globális emberi jövő új formáját. E három kulcstechnológia

elfogadása, használata és fejlesztése azzal járhat, hogy globális világországot kell építenünk, ahol minden intelligencia megtalálható, azok egyenlőek és elfogadottak. Előrejelzőmódszertanilag azért érdekes a tanulmány, mert azt állítja, hogy a gyenge jelek klaszterekbe szerveződésével, szervezett *network*ök kialakításával lehet eljutni ehhez az alulról és önszerveződéssel irányított globális világhoz.

A tanulmánykötetből a recenzens csak egy, a jövőkutatókat és a jövő iránt fogékony olvasókat érdeklő vonulaton emelt ki. Ezen kívül lehetett volna még például a globális tanulmányok tematizálásának sokszínűségét, valamint annak változását is követni, vagy pedig a globalizáció fogalmának multi- és interdiszciplináris mivoltát kiemelni. A tanulmánykötetnek éppen ez a sokszínűsége és rétegzettsége teszi vonzó olvasmánnyá az egyes tanulmányokat, vagy ad lehetőséget válogatni a tanulmányok között. Mindezekkel együtt jó szívvel ajánlja a recenzens a Kiss Endre által felfedezett és összefogott szerzők munkáit elolvasásra, továbbgondolásra és az olvasó szakterületén történő hasznosításra. (*Endre Kiss editor: Studies on the Theoretical Perspectives of Globalization. Sopron: Arisztotelész Kiadó, 2014, p. 310.*)

Hideg Éva

egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalomtud. és Nemzetközi Kapcsolatok Kar

Jel-Kép

2015 Kommunikáció képzés különszám

„Engem is érdekel ám a kommunikáció! Szerintem nagyon jó vagyok benne!” – halljuk sokszor, és nem tölt el minket örömmel, hogy ennyi „szakértője” van a kommunikációnak. Sőt, kétségbe ejt! Hiszen éppen a professzionális megláténeket lehetőséget vonja kétségbe

minden ilyen mondat, minden ilyen megnyilatkozás, jöjjön akár a hétköznapi ember, a felkészületlen hallgató vagy az oktatási kormányzat részéről.

A Magyar Kommunikációtudományi Társaság konferenciával reagált a tudomány körüli vitákra. Arról rendeztek tanácskozást, hogy milyen válaszok lehetségesek a társadalom felől a kommunikációtudomány képvé-

selői felé irányuló jogos kérdésre, mik a szakmával szemben támasztott elvárások, a tudomány mennyire tud és akar ezekre felelni, ezeknek megfelelni. A kommunikációs képzés jelenéről és jövőjéről 2015. április 25-én tartott konferencia bővített anyagát tartalmazza a *Jel-Kép* különszáma. A kommunikáció szak mirevalóságát persze nemcsak Magyarországon firtatják. Az amerikai *National Communication Association* is életre hívott egy projektet *Learning Outcomes in Communication* (LOC) elnevezéssel, mely figyelemreméltó módon dolgozta fel a témát, eredményeik a szervezet honlapján elérhetőek. A Magyar Kommunikációtudományi Társaság a *Jel-Kép* különszámában gyűjtötte össze azon szakmai anyagokat, melyek a továbblépés, a továbbgondolás alapját jelenthetik a kérdésben. A konferencia alapdokumentuma, melyet Milován Andrea állított össze, három tematizációs irányt jelölt ki a helyzetértékelés és a reflexiók számára: (1) a kommunikációtudomány helye és szerepe a jelen társadalmában, (2) a képzésben szerzett szaktudás értéke, valamint (3) a kommunikációtudomány diszciplináris presztízse.

A kommunikációtudomány helye és szerepe a jelen társadalmában • A helyzetértékelés a posztmodern társadalmak kommunikatív szerveződésének tételével indul, kiemeli a kommunikáció jelentőségét a demokrácia fenntartásában, valamint gazdasági értékét a piac szempontjából. A különszámában Demeter Márton, Horányi Özséb, valamint Szakadát István tanulmánya vitte tovább ezt a gondolatot. Demeter és Horányi (*A kommunikáció és médiatudomány szakos diplomában rejlő lehetőségek*) a társadalmi kihívásokhoz igazodó tudományos kérdéskérdésfeltétel és válaszképesség fontosságát emeli ki a kommunikációs képzés tartalmi oldaláról. Szaka-

dát (*Büfészakbarbarizmus*) másképp kontextualizálja a kérdést, a kommunikáció és média szakot csak az egyik, de nem az egyetlen kommunikációs szakként azonosítja. Ide sorolja az IT oldaláról a távközlési mérnököt és az informatikust is. A kommunikáció technológiai, illetve tartalmi/intézményi oldalához kapcsolódó diszciplinákra, képzésekre, szakmákra nem az együttműködés jellemző, „régóta szimbolikus háború zajlik az érintett társadalmi csoportok, szakmák között, amit nem megnyerni kéne akarni, mint inkább kilépni belőle (mint ahogy minden háború esetében). Erről a szimbolikus/kulturális háborúról, illetve ennek értelmetlenségéről mondanék pár szót.” Tanulmányában Szakadát Fareed Zakaria amerikai újságíró cikkére támaszkodva mutatja be, hogy a fent vázolt jelenség – a humán- és társadalomtudományok háttérbe szorítása az ún. STEM (*Science, Technology, Engineering, Math*) oktatásával szemben – nem magyar sajátosság, az Egyesült Államokban, Nagy Britanniában éppúgy jelen van. Szakadát tanulmánya számos meggyőző példát hoz fel arra, hogy a kommunikációs technológia önmagában, a kommunikáció tartalma nélkül, nem elég a sikerhez. Szakadát meglátását támasztja alá – véleményem szerint – a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS) 2014–2020 anyaga is. A dokumentum szövegezése, céljai és az azokhoz rendelt eszközrendszer egyértelműen az IT-szakmák dominanciáját mutatja a humán, illetve társadalomtudományi megközelítéssel szemben. Úgy vélem, a NIS sikere ily módon nem lehet teljes, a kitűzött célok – a kommunikáció tartalmának és a kommunikációban részt vevő személyek, intézmények magatartási, befogadási mintáinak figyelmen kívül hagyásával – nem valószínűsíthetőek meg hatékonyan. A dokumentum (NIS) feltárja

a hiányosságokat, a fejlődést akadályozó tényezőként azonosítja a „3... nemzetközi összehasonlításban ugyanakkor alacsony a magyar lakosság és a KKV-k körében az infokommunikációs eszközök tudatos használata”. Amikor a NIS digitális ökoszisztémában gondolkodik, látja a média szerepét, de a későbbiekben nem reflektál rá: „(6) A digitális ökoszisztémában elmosódnak a határok az informatika, az elektronikus hírközlés és a média között: egyre több csatornán, egyre több tartalom és szolgáltatás válik elérhetővé egyre több felhasználó számára. A digitális szolgáltatások a gazdaság, a társadalom és a magánélet legtöbb színterén és mozzanatánál jelen vannak, legyen szó kommunikációról, oktatásról, egészségügyről, energetikáról, környezetvédelemről, közlekedésről, biztonságról vagy akár szórakozásról.”

Emellett rendkívül sajátos, ahogy a NIS a digitális kompetenciákról gondolkodik, teljesen figyelmen kívül hagyva a médiajártassággal kapcsolatos kutatásokat, eredményeket és nemzetközi ajánlásokat. A NIS kizárólag a *technológiai tudás* és nem a *felhasználói jártasság* felől közelít a kérdéshez, mely a humántudományok irányából nézve rendkívül szakszerűtlen. Az UNESCO 2011-ben kiadott, Carolyn Wilson és munkatársai által szerkesztet *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers* anyaga részletesen elemzi az egyes jártasságok kérdését, tizenkét pontba sorolva adja meg ezen jártasságokat (a hírtartalommal, reklámmal, videojátékokkal, könyvtári ismeretekkel kapcsolatos jártasságok is szerepelnek benne). Úgy vélem, a kommunikáció tartalmi és befogadói oldalának figyelembe vétele nélkül nem várhatunk komolyabb gazdasági és társadalmi előrelépést. Ezt jelzi az Európai Unió Digital Agenda 2020 programjához tartozó *Digital Eco-*

nomy and Society Index, mely alapján Magyarország 2014-ben és 2015-ben is a 21. helyen állt az EU-ban.

A NIS az oktatás-képzés oldaláról egyértelműen és kizárólagosan a kommunikáció technológiai oldalát preferálja: „Mindezek alapján a „digitális gazdaság” pillér célrendszerre az alábbi: C1. Jelentős mértékben csökkenjen a mennyiségi és minőségi IKT szakemberhiány. 2020-ra legalább 100%-kal bővüljön a felsőfokú IKT-képzésben részt vevők száma.” Láthatjuk tehát, hogy míg a kommunikáció technológiai oldaláról 100% (!) felsőoktatási létszámbővülést tervez a NIS, addig a kommunikáció tartalmi oldalát előtérbe helyező képzési formákat – 2015 tavaszán – teljesen nélkülözhetőnek tartották.

Szakadát István tanulmánya tehát egy rendkívül mély törésvonalra mutatott rá a tágabban értelmezett kommunikációs szakmák és képzések körében. Az általa – tanulmánya végén – felvetett megoldás valószínűleg az egyetlen előrevívó stratégia az ügyben: „Ehhez pedig meg kell ismerni, hogy gondolkodnak, hogy dolgoznak a másik oldalon. Érdemes megint Steve Jobs egy kijelentését idéznünk, amit a Pixar nevű, animációs filmeket gyártó cégében eltöltött évekről mondott. «Az egyik dolog, amit megtanultam a Pixarban, az volt, hogy a technológiai iparágak és a tartalomipar képviselői nem értik meg egymást.» (Carmody 2011) Jobs sokat tett azért, hogy a Pixarban, majd később az Apple-ben ez ne így legyen. Nekünk sincs más dolgunk.” – írja Szakadát.

A képzésben szerzett szaktudás értéke • A konferencia helyzetértékelő tanulmányában a kommunikáció szakot jó alapszaknak, *studium generale*-nak, illetve második szakként is piacképes választásnak tartja. Leszögezi: Aki ma nem ért a kommunikációhoz,

az a munkaerőpiacon hosszú távon gyakorlatilag esélytelen. A különszám majdnem valamennyi írása érinti a kérdést. Karácsony András *A kommunikációtudomány megkerülhetetlenségéről* írt hozzászólásában több érvet hoz fel emellett, hogy a kommunikáció miért *studium generale*. Demeter és Horányi tanulmányának 5. pontja ezt a kérdést oly módon boncolja tovább, hogy az általános kommunikáció- és médiatudományi képzés és a kommunikációról való más szakmai tudást bővítő, kiegészítő tudás (mint *studium generale*) nem azonos. A szakmára való felkészítés/felkészülés és a valaha volt *studium generale* nem azonos, a szerzők szerint mindkettőre szükség volna.

Derényi András *Bizonyítékokra alapozott kormányzás és a kommunikációképzés* című írásában adatokkal támasztotta alá, hogy: „A fentiek alapján a kommunikáció képzésekről egy keresett, népszerű, más képzésekkel összehasonlítva stabil helyzetű, átlagos lemorzsolódással és átlagosnál enyhén magasabb pályaelhagyással működő képzés képe rajzolódik ki”. Vagyis a kommunikáció szakon szerzett képesítéssel, tudással, képességekkel el lehet helyezkedni a munkaerő-piacon. A kérdéshez két további adatot, megállapítást szeretnék idézni a korábban már hivatkozott Nemzeti Infokommunikációs Stratégiából: „1.3. Digitális kompetencia és GDP: az eNET felmérése szerint a digitális írástudás 1%-os emelkedése a GDP-ben 0,123%-os növekedést, azaz 34,7 Mrd GDP többletet eredményez. [...] Már rövid távon sem lehet egyetlen felnőtt munkavállaló sem, aki nem rendelkezik digitális kompetenciával, mert végletesen lemarad a munkaerő-piaci versenyben.” De láthatjuk, hogy megint a digitális (technológiai) kompetenciára szűkíti a médiajártasság kérdését.

A kommunikációtudomány diszciplináris presztízse • A kommunikációelmélet tudományos megítélésével kapcsolatban a különszám szerzői eltérő állásponton vannak: Szakadát szerint még „büfészak” a kommunikáció, Demeter és Horányi szerint azonban nem. Mint tudomány sosem volt az; ám az oktatás színvonalra a kezdeti években (1990-es évek közepe) valóban nem volt kielégítően tudományos; de ez a bírálat nem a diszciplínáról, hanem az oktatói oldalról szól. Utóbbi szerzőpáros a kommunikációs szakmák, képzések identitásának fejlődéséről is ír (tagadva ezzel az identitás válságát). Nyilvánvaló, hogy azon társadalomtudományok, melyek kellően reflexívek, kritikusak akarnak maradni vizsgálódásuk tárgyával kapcsolatban – legyen az a kommunikáció, a média, a politika, a nemzetközi kapcsolatok – azoknak fejlődniük, alakulniuk kell. Valóban, szó sincs identitásválságról! A jelenség nagyon jól bemutatható azon vitán, mely néhány évvel ezelőtt folyt a médiatudomány területén: az ún. *Media Studies 2.0* vita.

David Gauntlett brit szociológus, médiakutató, a Westminster Egyetem tanára 2007-ben publikált írásában a *Media Studies 2.0* szükségessége mellett érvel. Bírálta benne a korábbi médiakutatási gyakorlatot, mely az intézményi média, az iparági tartalomszolgáltatók nézőpontjából kutatta a közönséget. A változó médiakörnyezet változó médiakutatást és médiakutatást kíván. Ez lenne a *Media Studies 2.0*. A írást sokan rendkívül provokatívnak és arrogánsnak minősítették, s a 2009-ben átirított változatban Gauntlett maga is elismerte, szándékosan akart vitát generálni – ami sikerült is. Az eredeti cikkben szembeállította a *Media Studies 2.0*-t és a *Media Studies 1.0*-t. Ez utóbbit, a tradicionális médiakutatást, melyet

egyetemeken tanítanak és tudományos tan-
könyvekben örökítenek tovább, Gauntlett
gyökeresen átalakítandónak tartotta, jelle-
mezte. Később – a kritikák nyomán – hozzá-
telve, valóban leegyszerűsítő módon jellemez-
te a hagyományos médiakutatást. A kérdés-
hez hozzászóló William Merrin felvetette azt
a kérdést, hogy a kommunikáció és média
szakos hallgatók vajon mit tanulmányoznak:
a médiát vagy a médiatudományt, a kommu-
nikációt vagy a kommunikációtudományt?

Épp ehhez a részhez kapcsolódik a kom-
munikáció- és médiaképzéssel kapcsolatos
további vitás, sokat kritizált pont is: az elmé-
let és a gyakorlat arányának kérdése. Ha sok
az elmélet – bírál a munkaerőpiac, ha sok a
gyakorlat – bírál az akadémiai szféra. Elmélet
és gyakorlat viszonyáról és arányáról számom-
ra a legjobb megközelítésnek, megoldásnak
Charles Taylor leírása kínálkozik. *Modern
társadalmi imaginációk* című írásában kifejti:
egy adott gyakorlatban megnyilvánuló tudás
úgy viszonyul a társadalomtudományos el-
méletekhez, mint egy ismerős környezetben
való eligazodás képessége az ugyanerről a
helyszínről készített térképhez. A nélkül is

képes vagyok tájékozódni a térben, hogy bir-
tokában lennék annak az átfogó perspektívá-
nak, amit egy térkép nyújt – olvashatjuk a
Templeton-díjas kanadai filozófusnál. Mind-
annyian képesek vagyunk a kommunikáció-
ra, médiahasználatra, az ezzel kapcsolatos
élményeiről, tapasztalatairól bárki tud beszél-
ni, ateoretikusan. Ám az átfogó perspektívá-
hoz nélkülözhetetlen az elméleti ismeret
megléte. Erre való a kommunikáció és média
szak.

A képzés, a kommunikáció szak társadal-
mi megítélésének kérdését a *Jel-Kép* különszá-
mában Szondy Réka (*A kommunikációtudo-
mány társadalmi megítélésének formálása*) a
Public Relations szakma szempontjából ele-
mezte, s a dolgozat egy attitűdváltozást célzó
akciótervet is tartalmaz.

A *Jel-Kép* 2015-ös különszáma vélhetőleg
csupán első lépése volt a kommunikációs
szaktudás és ennek oktatásáról folytatott
diskurzusnak, amely 2016-ban is folytatódik.
([http://communicatio.hu/jelkep/2015/
kulonszam/tartalom.htm](http://communicatio.hu/jelkep/2015/kulonszam/tartalom.htm))

Andok Mónika

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

KORNAI JÁNOST AZ AMERIKAI NEMZETI TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJÁVÁ VÁLASZTOTTÁK

Az amerikai National Academy of Sciences (NAS) külföldi tagjává választották a
88 éves magyar akadémikust. Kornai János a washingtoni székhelyű akadémia
közgazdász szekciójának első magyar tagja. Az 1863-ban alapított szervezet legutóbbi
közgyűlésén 84 amerikai és 21 külföldi tagot választott, így amerikai tagjainak
száma 2291-re, szavazati joggal nem rendelkező külföldi tagjainak száma pedig
465-re emelkedett. A NAS tagjai között mintegy 200 Nobel-díjas tudós található.

CONTENTS

The Technological Evolution of Linguistics

Guest Editor: István Kenesei

István Kenesei: Introduction	770
Tekla Etelka Grácsi: Technically Based Development of Phonetic Sciences	773
Tamás Káldi: Methodology of Eye-Tracking and Its Role in the Study of Spoken Language Comprehension	781
Lilla Pintér: Experimental Methods Gaining Ground in Theoretical Linguistics	790
Bálint Sass: Linguistic Search Tools and the National Corpus Portal	798
László Simon: Utilization of Digital Age Achievements in Lexicography: The IT Developments of the Comprehensive Hungarian Dictionary Project.....	809

Study

Róbert Hermann: Artúr Görgei (1818–1916)	816
László Kovács: Győző Zemplén, Hungarian Pioneer of Modern Physics Died a 100 Years Ago	829
Károly Reményi: Simple Methods Impact Analysis of the Changes in Atmospheric Carbon Dioxide Concentration	842
Eszter Kovács – András Dinnyés – Julianna Kobolák: Modelling of Neurodegenerative Diseases in a Petri-dish	851

Academy Affairs

Are Hungarian Women Qualified for Membership of the Hungarian Academy of Sciences? (<i>Péter Somogyi</i>)	862
Limited positive discrimination (<i>Magdolna Hargittai</i>)	865
Women and the Academy (<i>Katalin Kamarás</i>)	866
Women and the Academy (<i>Vanda Lamm</i>)	867
Introduction of the New Members of the MTA	
István Kenesei	869
Ádám Miklósi	871

Interview

<i>Our Revolution and the World</i> • Benedek Várkonyi's Interviews with László Borhi, Stefano Bottini and Gusztáv Kecskés D.	873
---	-----

Obituary

Lajos Takács • 1924–2015 (<i>András Prékopa</i>)	879
--	-----

<i>Outlook</i> (<i>Júlia Gimes</i>)	883
---	-----

<i>Book Review</i> (<i>Júlia Sipos</i>)	887
---	-----